

Observationer vid ett fiskgjusebo

Jan Sondell

Ett par fiskgjusar etablerade sig på södra Lovön våren 2000. Boet byggdes inom bekvämt synhåll från villabebyggelsen på Gällstaö. Här följer en berättelse över iakttagelser gjorda i boet från ruvningen ända fram tills sista ungen lämnade boet. Att ha ett fiskgjusebo inpå knutarna betyder både glädje och oro. Trots den regniga sommaren och störningar främst från båtfolket slutade dock häckningen lyckligt.

På Lovön har det under flera decennier funnits ett torn av stolpar med ett fiskgjusebo högst upp. Man såg det väster om Edeby gård när man åkte stora vägen från Stockholm ut mot Ekerö centrum. Under vintern 1999-2000 blåste dock det gamla tornet ner och när fiskgjusen återkom i april måste den söka sig ett nytt "botråd". Detta bekymrade bl a Naturhistoriska Riksmuseet så mycket att man frågade kommunen om inte något kunde göras för att ersätta det raserade tornet.

Nu brukar dock fiskgjusar kunna lösa sina bostadsproblem själva, åtminstone när det finns lämpliga träd i närheten. Så skedde också i detta fall, vilket förde med sig att jag fick ett fiskgjusebo inom synhåll från bostaden. Fiskgjuseparet flyttade nämligen någon km mot SV och slog till i en tall på Lovöberget inom fint synhåll från mitt vardagsrum.

Jag bor på Gällstaö på andra sidan sundet ca 800 m från botrådet. Boet upptäcktes först 25 april, då det redan var färdigbyggt och en fågel låg och ruvade (båda makarna deltar i ruvningen). Det var ju lite snopet att jag inte tidigare noterat bosättningen. Från den dagen och ända till hösten hade jag och min fru dagliga ögonkontakter med gjusefamiljen, som beredde oss både glädje, spänning och visst bekymmer. Det föranledde även inköp av en ny tubkikare med upp till 60 gångers förstoring.

Ruvningsperioden förflöt utan dramatik om man bortser från de störningar som förorsakades av passerande och ankrande båtar. Ofta sågs gjusarna kretsa omkring närgångna sjöfarare. Människans störningar får nog anses vara det största hotet mot fiskgjusehäckningarna i Mälaren, med dess armador av fritidsbåtar. Det är näst intill ofattbart att en ankrande besättning helt kan ignorera ett par kretsande och skrikande fiskgjusar. "Här är fint lä för nordanvinden, allt annat är oväsentligt", tycks båtägarna tänka. Med tiden verkade det dock som om gjusarna vände sig något vid båttrafiken. Boet låg en bit upp i en slänt och den buskiga strandlinjen inbjöd inte direkt till solbad. Ankrande båtar accepterades därför normalt efter någon timme.

Den 23 maj låg den ruvande fågeln inte längre lika hårt nertryckt i boet. Troligen hade den första ungen kläckts. Den 4 juni skymtade en unge över bokanten, 9 juni sågs två och 15 juni hela tre ungar. Matningen skedde ofta med braxen, den enda fiskart som med säkerhet kunde artbestämmas på det långa hållet. Braxen är också lättåtkomlig i juni då den leker i ytan ute på fjärdarna. Den 30 juni såg jag hanen med en stor braxen men honan ville inte ha mer mat. Hon och ungarna var uppenbarligen mätta. Efter en stund flög han iväg med fisken. Någon brist på föda var det tydligen inte i reviret.

Det regnade mycket i juni och juli år 2000. I slutet av juni syntes att boet lutade lite, kanske blev det extra tungt av allt regnandet

Foto: K.E. FRITZÉN

VIISKJUSEBO VID LOVÖ

Lutningen tilltog gradvis och nu började en kapplöpning med tiden. Skulle boet hålla tills ungarna blev flygfärdiga? Den 13 juli började flygövningarna. Det 17 juli såg jag honan sitta med tre stora ungar omkring sig och mata på en liten hylla som var högsta delen av bobalen. Alla fick i tur och ordning, inget bråk, bordskicket var exemplariskt. Den 18 juli flaxade en unge upp i luften några meter med en gren i klorna. Dagen därpå gjorde den mest försigkomne en liten utflykt runt de närliggande träden. Det var med viss spänning vi konstaterade att den orkade tillbaka till boet. Lustigt nog bar ungarna vid dessa första flygturer stora grenar i klorna. Kanske fungerade det som en barlast, som kunde släppas om de inte orkade tillbaka. Jag har inte sett någon uppgift i litteraturen om detta beteende.

Den 26 juli sågs den första ungen sitta i pilarna vid strandkanten och spana ner i vattnet. Tre dagar senare hände något märkligt. En unge flyger plötsligt ner och landar på vattnet, ligger still ett ögonblick med utbredda vingar och flyger därefter upp och skakar av sig på känt fiskgjuse-manér. Detta sker ännu en gång i följd utan att ungen försökte spana in någon fisk. Uppenbart prövade den hur det går till att lyfta från vattenytan.

I början av augusti hade bobalen helt sjunkit ner genom tallkronan. Bara några grova grenar återstod i trädtoppen. Nu kunde dock alla familjemedlemmarna hantera fisken sittande på grenar i toppen, så boet var inte längre nödvändigt som underlag.

Den 2 augusti sågs hanen med säkerhet för sista gången och 10 dagar senare honan.

Annars brukar honan enligt uppgift lämna häckplatsen något före hanen. Nu var det spännande att se hur länge ungarna skulle stanna. Den 14 augusti sågs tre ungar sista gången och den 18 augusti två. Men den sista ungen ville inte flytta alls!

Den fanns varje morgon troget på plats i boträdet, där inga spår av boet längre kunde iaktas. September blev varm och klar. Ett högt tryck parkerade över södra Skandinavien och solen strålade. Normalt ser man de sista eftersläntrande fiskgjusarna här i mellersta Sverige andra veckan i september, men det hade vår unge tydligen ingen aning om. Vi funderade på om det var något fel. Men den fiskade, åt och tycktes vara i prima kondition, den bråkade bland annat med förbipasserande ormvrårar. Något fel på flygförmågan var det uppenbarligen inte.

När hösten kommer sjunker temperaturen i ytvattnet och fisken gå ner mot botten och blir svår att fånga. Så länge högttrycksvädet bestod fanns säkert gott om åtkomlig fisk, men om högttrycket kollapsade kunde fångst-förutsättningarna snabbt bli mycket sämre. Det är väl detta som gör att både unga och gamla fiskgjusar har så bråttom att ta sig till varmare breddgrader på hösten. I Falsterbo kulminerar sträcket redan sista veckan i augusti.

Till slut tog i alla fall ungen sitt förnuft till fånga. Det 20 september sågs den på morgonen men sedan var den borta. Det var en klar och fin sensommardag, troligen var termiken god frampå dagen. Den borde åtminstone ha hunnit ner till Småland innan kvällen.

Trafiken längs stranden där fiskgjusarna bor är ofta livlig.